

Nekrológy

Marián KAMENČÍK

.....

Za profesorom Petrom Libom (1931 – 2020)

Trajektória osobného i vedeckého pohybu profesora Petra Libu, ak by sme mali použiť topografické hľadisko, sa v roku 1973 nedobrovoľne pohla pod tlakom politického prenasledovania z martinskej Matice slovenskej juhozápadným smerom do vysokoškolského prostredia Nitry. Už zrelý vedec operatívne zúročil v Martine nadobudnutý výskum i pracovné skúsenosti a ich presunom na nové pôsobisko im dal nový obsah a nebál sa ich oživovať i novou metodologickou dikciou, ktorej zázemie našiel vo formujúcom sa pracovisku Kabinetu literárnej komunikácie a experimentálnej metodiky pri Pedagogickej fakulte. Výsledkom toho bol, dovoľm si tvrdiť, jeden z jeho ťažiskových príspevkov do oblasti genológie – nájdeme ho pod názvom *Biografické žánre (príspevok k systematike)*. Z registra týchto žánrov chcem čerpať aj teraz, a hoci sa vedecký aparát vyhýba emóciám, na tomto mieste ich občas nechám vojsť medzi riadky: ak by sme si totiž z vyše ôsmich desiatok Libom ponúkaných biografických žánrov vybrali pre túto príležitosť akýkoľvek, sila okamihu, presnejšie niekoľkých posledných dní ma nasmeruje k takému textovému výrazu, ktorý bude mať črty nekrológu, žánru pripomínajúcemu životné i profesijné úspechy osobnosti – a teda podľa Libom prehľadne zostavených a zoradených výrazových klasifikátorov by mal byť môj príspevok nadčasový, mal by mať dokumentačnú funkciu, uplatňovať interpretačný spôsob zobrazenia osobnosti, využívať pomerne detailnú šírku žánru, biografickú kompozíciu a typ argumentácie i ďalšie typické žánrové atribúty.

Dovoľte mi zostať naďalej v kontexte Libovej biografistiky, z ktorej sa pokúsim odvodiť ešte jeden kontext týkajúci sa tohto príspevku. Vychádzam z jeho výroku: „[...] biografické texty sú vo vzťahu k pôvodným literárnym textom a informáciám v pozícii ‚druhého sledu‘, v pozícii medziliterárneho nadväzovania.“ Uvedené slová vyjadrujú, že biografické žánrové formy fungujú v kontexte literárnej kultúry a vzdelania ako dynamický komplex druhotnej literárnej komunikácie. To znamená, že dotvárajú, spresňujú, precizujú či dotahujú primárny proces literárnej komunikácie. Nastolená myšlienka sa mi analogicky personalizuje aj do vedeckých aktivít P. Libu. Možno to vysvetliť ako jeho neúnavnú snahu o vťahovanie nezbadaných javov do centrálnych polôh a ich následnú vedeckú analýzu a interpretáciu. Dôsledne sledoval „anonymné“ kultúrno-literárne javy, udalosti, fakty a táto dispozícia mu dovoľovala uskutočňovať zásadné vedecké i životné výpady takpovediac zo závetria, no vždy argumentačne nebojácne a inovatívne.

Kde možno spozorovať toto pracovné usporiadanie, ktoré bolo však vždy obohatené tvorivým sokratovským dialógom a otvorené odborným výzvam? Má svoje miesto, logiku i istú chronologickú postupnosť. Za zmienku stoja napríklad Libove martinské juvenilné práce, medzi ktoré patrí spoluautorstvo na *Slovníku pseudonymov slovenských spisovateľov* (1961), kde sa azda prvýkrát publikačne konštituovala jeho snaha odkryť na prvý pohľad nepoznané, skrývané, uhýbavé, maskované.

Ak vstúpime do prostredia jeho pôsobiska v Bibliografickom ústave Matice slovenskej, musíme si predstaviť P. Libu ako energického mladého vedca, ktorý materiálne i metodicky nasmeroval progresívne napredovanie pracoviska i celej vednej disciplíny navzdory často nepriaznivým okolnostiam.

Dakto môže mať predstavu o bibliografii ako o niečom, čo je povinnosťou pramenného sumarizačného záveru vedeckých monografií či štúdií. P. Liba si však uvedomoval, že je to podstatná báza akéhokoľvek seriózneho bádateľského procesu a následného vedeckého výstupu. Zostavením monumentálnej bibliografickej práce *Vydavateľské dielo Matice slovenskej* (1963) obsiahol tie poznatky, ktoré následne dokázal literárnohistoricky interpretovať v monografii *Čítanie starých otcov* (1970). Z už spomínaného okraja či „záveru“, záhybov alebo nevidených prekryvaní dokázal knihou posunúť pod vedecké svetlo problém širokého čitateľského zájmu, jeho masovosti a každodennosti, ktorý sa dovtedy výskumne podceňoval, a tiež dokázal vyplniť medzeru v dejinách knižnej kultúry či vydavateľskej praxe v oblasti produkcie kníh lacného čítania.

Periférne javy nepovšimnuté literárnohistorickým výskumom sa v jeho knihe ukázali v celej svojej realite, kde majú pevné miesto všetky tie podceňované žánre so svojimi tematickými a motivickými archetypmi a výrazovými stereotypmi. V perspektíve jeho výkladu sa zrazu ukázali ako niečo živé, pulzujúce a v dejinách našej kultúry permanentne prítomné.

Marginalizované, no nie marginálne fenomény P. Liba zrovnoprávňoval s oveľa disponovanejšími vedeckými témami, čím dokázal objavne preskumpovať ťažisko literárnohistorického záberu a prispieť tak do odbornej diskusie nevšednými poznatkami a podnetmi.

A môžeme pokračovať ďalej – opäť metodologicky pokropený živou vodou Nitrianskej školy – nadväzujúc na tradíciu predošlých výskumov, kde čerpá stále z bohatého bibliografického výskumu a poznania „čítania starých otcov“, dopracoval sa k téme vzbudzujúcej dovtedy iba okrajový vedecký záujem. V knihe *Kontexty populárnej literatúry* (1981) zdôrazňuje význam hodnôt a funkcií tohto druhu literatúry na podklade komunikačného hľadiska, ktorého šírka presahuje čisto literárny horizont smerom ku kultúre i celej spoločnosti. V nadväznosti na to vydal v roku 1987 rozsiahlu prácu *Čitateľ a literárny proces*, ktorá je vyústením jeho permanentného záujmu o literárnu tvorbu z hľadiska jej komunikačných väzieb s čitateľským publikom. Vývinovou logikou vedeckej osobnosti P. Libu vedené kroky pokračujú publikáciou *Literatúra a folklór* (1991). Práca opäť korení v dôkladne poznanej hĺbke a šírke bibliografického materiálu a je ojedinelým príspevkom k poznaniu zložitého procesu literatúry a slovesného folklóru, teda je príspevkom k odkrývaniu problematiky literárneho folklorizmu.

V tomto bode Libovej vedeckej práce sa akoby preklápajú váhy a z autora, ktorý vedel dôsledne vysvetliť závažnosť svojich „okrajových“ tém a dostatočne presvedčivo argumentačne podoprel ich esenciálny charakter pre národné dejiny i spoločnosť, sa stáva autor závažných otázok položených priamo do centra diania (literárneho, kultúrneho, pedagogického, duchovného,

spoločenského). Tak vyznievajú jeho práce *Kultúrnosť vzdelávania* (1999), *Otvorené návraty* (2001) či *Kultúra/Literatúra* (2005).

Za emblém pozvoľnej, no úplne prirodzenej zmeny, ktorá sa odohrala v životnom okamihu vyretého vedca i človeka, možno považovať prvé slovo z názvu publikácie *Dostredivé priestory literatúry* (1995), ktorá stojí prvá v rade pomyselného obratu. Libov záujem o jednotlivé problémy bol naozaj „dostredivý“, vťahoval z okraja do centra, zabudnuté pretváral na hodné pozornosti, nepopísané zaplňal slovom. Stalo sa tak najmä preto, že P. Liba mal dôveru v tradíciu, kontinuitu a identitu literatúry. Vstupoval do textu s presvedčením, že skrýva vnútorné bohatstvo, že dokáže komunikačne rozvíjať recepcnú citlivosť diskurzívneho čitateľa a dovoľí mu myšlienkovito sa podieľať na dotváraní jeho mystéria. Veril, že text má potenciál byť nositeľom akejsi „božskej iskry“, istej podstaty, jadra či trvajúceho posolstva.

Pre svoj široký rozhľad by sme azda rozptýl odborných záujmov P. Libu mohli označiť ako rozvetvený, akoby „preň boli charakteristické len rozbiehavé tendencie a nie aj koncentrujúce zakotvenie. Skutočnosť je presne opačná.“ Citovaný fakt vyslovil Mišo A. Kováč a ja sa skromne pridávam k tomuto postrehu a snažím sa dokladať práve Libovu schopnosť byť svojou vedeckou aktivitou „dostredivý“, byť ten, kto siaha do jadra vecí, vynáša ich podstatu a zdôrazňuje ich hodnoty. V tom bol mimoriadne inšpiratívny.

Takto načrtnuté línie poznania sveta i života obkružili P. Libu a v bytostnej jednote dokladovali jeho svetonázorové i profesijné usťrojenie. Velili mu zodpovedná práca literárneho vedca, no i pozorného pedagóga, univerzitného funkcionára (vedúci katedier, dekan, rektor), ktorý sa významnou mierou zaslúžil o zriadenie Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, a v neposlednom rade aj atribút kresťana, veriaceho človeka, ktorý i v časoch neslobody zostal pravdivý a autentický. Neuhol ani v momentoch, keď normalizačný proces rozkladal spoločnosť a pragmatika medziľudských vzťahov zaháňala etiku a morálku do kúta.

P. Liba ešte nejdennkrát objavil pre literárnu vedu či knižnú kultúru novú tému, ba nebojím sa povedať, že jeho invenčný pohľad na problematiku udával aj isté výskumné trendy, o ktoré sa v konkrétnostiach podelili jeho kolegovia či študenti. On im vždy priateľsky pomohol, poradil, usmernil. Vedel vždy promptne a s mimoriadnym rozhľadom reagovať na celú šírku literárnych, kultúrnych i spoločenských tém. V jeho osobe, povedané slovami Imricha Vašku, snúbili sa „univerzum a syntéza“. Tieto dve mohutnosti v sebe pestoval celý život, až nakoniec v jeho prípade priniesli naozaj bohaté plody vedeckej práce i ľudskej prirodzenosti. Som presvedčený, že pretrvávajú v odkaze jeho životného diela aj po 25. septembri 2020, keď vo veku 89 ukončil svoju pozemskú púť.

Stopy, odkaz i stimulatívnaosť vedeckého diela P. Libu v oblastiach literárnej vedy či kulturologie, ako aj jeho nesporné myšlienkové presahy do ďalších odborov sú mimoriadne a s istotou možno povedať, že budú stálym osviežením ako čerstvé žriedlo na ceste ďalších vedcov a odborníkov za poznaním.